

ולכפור בכל ולהפטר משבועה. (19)

ועל זה תירץ רבה, שאין כאן מיגו, משום שיש חזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, אין אדם מעיז להכחיש את חובו בפני הבעל חוב ולומר שלא היו דברים מעולם (20). ולכן אין כאן מיגו, משום שבאמת האי, אותו שהודה במקצת, כבוליה

ג-ב

בעי דנכפריה, רצה לשקר יותר ולכפור בכל, והא דלא כפריה, ומה שלא כפר בכל החוב, הוא משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו לכפור הכל –

וכיון שלא יכל לכפור הכל, אין כאן מיגו (21). וחייב להשבע על טענתו שהודה במקצת!

היה נפטר משבועת מודה במקצת. – ובפשטות יש לומר שהר"י מיגא"ש פירש כאן את הסוגי' כשיטת רש"י שהובאה בהערה הקודמת, דלא הקשה רבה שיפטר בשבועה מחמת מיגו אלא משום דהוי כמשיב אבידה. ויעוין מה שכתב בזה ב'אורים ותומים' סוף סימן פ"ב בכללי מיגו סקי"ג.

20. ובטעם חזקה זו נחלקו רש"י ותוס'. דעת רש"י [ב"ק קז א] שזהו דווקא בהלוואה משום שאין אדם מעיז פניו בפני מי שעשה לו טובה והלוה לו כסף, אבל בפקדון שלא עשה לו טובה מעיז. אבל התוס' חולקים וסוברים שאין אדם מעיז פניו בכל מקום, משום שאותו שכנגדו מכיר בשקרו.

21. הראשונים הקשו, ממה שמבואר בגמרא בבא בתרא לו א שגם במקום העזה אומרים מיגו. והיינו שאם יכל לטעון טענה יותר טובה אף שהיא טענה שיש בה העזה בכל זאת יש לו מיגו. ואילו בסוגייתנו מבואר שאין אומרים מיגו במקום שהטענה שיכל לטעון היא טענת העזה. ותירצו הר"ן והנמו"י [בבבא בתרא שם], וכן הרמב"ן כאן [הוצ' מערבא], שלענין להפטר מממון מועיל מיגו אף אם הוא מיגו דהעזה, אבל לענין להפטר משבועה אין מועיל מיגו דהעזה, וצריך שהטענה שיכל לטעון תהיה טענה שאין בה העזה. –

ובביאור החילוק כתב בקובץ שיעורים ח"ב

אמנם מדברי הר"ן [ריש פרק כל הנשבעין] יש לדייק שגם כוונת רש"י היא כהתוספות ששאלת הגמרא היא מדוע אינו נאמן ב'מיגו'. [משום שהר"ן שם הביא את פירוש התוס', וכתב שכן פירש רש"י]. ויש לבאר בדבריו שאף שרש"י פירש שיחשב כמשיב אבידה, מכל מקום אין כוונתו לדין זה שהבאנו לעיל, אלא כוונתו לדין 'מיגו', שבכמה מקומות מצאנו שדין 'מיגו' נקרא בשם 'משיב אבידה'. [דוגמה לזה היא לקמן ח א]. אמנם יעויין ברש"י שבועות ל"ח ב ד"ה משיב אבידה, ששם פירש רש"י להדיא שכוונת רבא להקשות מדוע אינו נחשב למשיב אבידה, עיי"ש. והראשונים הוכיחו מדברי רש"י שפטר משיב אבידה משבועה הוא מדאורייתא, דאם לא כן אף שכאן הוא כמשיב אבידה מכל מקום הרי חייב להשבע מדאורייתא! [ואף על פי שבמשנה בגיטין מח ב כתוב להדיא שמה שלא נשבע הוא מפני תיקון העולם, עיין בר"ן שם שישב זה] – וצריך עיון ממה שכתב רש"י לקמן ד ב ד"ה אינו שפטורו של משיב אבידה הוא מדרבנן מפני תיקון העולם. וכן משמע מדבריו בגיטין גא ב ובכתובות יח א.

19. דעת הר"י מיגא"ש [שבועות מה ב והובא ברא"ש בשבועות ריש פרק כל הנשבעין סימן ג'] שגם במקום שנאמן במיגו, אין נאמנות זו מועלת לפטור משבועה. והר"ן בריש פרק כל הנשבעין וכן הרא"ש שם הוכיחו שלא כדבריו מסוגייתנו, שהרי מבואר כאן שאם היה לו מיגו

את חובו. (23)

ולכן, אמר רחמנא: רמי שבועה עליה, חייבה אותו התורה שבועה, כי חיבי דלודי ליה בכליה, כדי שיודה בכל החוב — ואינו נחשב חשוד על הממון שהרי אין בכונתו לגזול את הממון, אלא להשיבו לאחר זמן.

וכיון שזהו טעם שבועת מודה במקצת, מובן מדוע אי אפשר לומר [לולי הקל וחומר שיבואר לקמן] שגם במקום שכופר הכל והעדים מעידים שחייב במקצת — שחייב הנתבע שבועה. משום שדוקא מודה במקצת

שמה תאמר, אם אנו חושדים בו שמשקר, האיך בוא נאמן בשבועה, הלא החשוד על הממון, חשוד גם על השבועה (22) —

התשובה לכך היא, שאין הוא חשוד על הממון, משום — והאי בכליה בעי דלודי ליה, שרצונו האמיתי הוא להודות על כל התביעה, והאי דלא אודי, ומה שלא הודה בפועל, הוא מפני שכעת אין לו כסף, ולכן בינתיים, אשתמוטי הוא דקא מישתמט מיניה, הוא משתמט מבעל חובו בכך שכופר במקצת — וסבר, עד דהו לי זוזי ופרענא ליה. דעתו היא שכאשר יהיה לו כסף, ישיב

שאינו משקר, וכנ"ל.

22. עפ"י רש"י. אך בתוספות הרא"ש ובנמו"ז [וכע"ז בתוס' שלפנינו עיין לקמן] פירשו שהיה קשה לגמרא כך: מאחר ויש חזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, אם כן כשטוען שחייב במקצת נאמין לו מכח חזקה זו שאינו משקר, שהרי אינו יכול לשקר דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. [והנה התוס' כאן ד"ה בכליה כתבו גם כן סברא זו, אלא שהם הוסיפו, שיהא נאמן במיגו שאם רצה היה יכול לכפור הכל, וצ"ע מדוע הוסיפו זאת, דלכאורא כדי להאמינו, די בחזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. — ועיין מהרש"א שפירש דהתוספות כאן סוברים, שאין כח ביד החזקה שאין אדם מעיז פניו לפטרו משבועה דאורייתא, ולכן הוצרכו התוס' להוסיף את המיגו]. — ועל זה תירצה הגמרא שאין כאן העזה כיון שכל כוונתו להשתמט.

23. וכתב רש"י בגיטין [נא ב ד"ה חזקה], שמה שאנו אומרים שכוונתו רק להשתמט, אין זה בתורת ספק, אלא ברור שהוא רק משתמט, כי

סי' ג', על פי מה שיסד שם שבמיגו יש שני דינים. האחד, הוא ההוכחה שיש במיגו, והיינו שיש הוכחה שהוא אומר אמת שהרי יכל לשקר ולטעון טענה אחרת שעל ידה היה זוכה. — והשני הוא דין נאמנות. שאותו כח נאמנות שהיה לו אילו היה טוען את הטענה האחרת שבה היה זוכה — את אותו כח נאמנות יש לו בטענה שטוען עכשיו. והדברים ידועים.

ולפי זה כתב הקובץ שיעורים שב'מיגו דהעזה' חסר רק את ההוכחה, כי בזה שלא טען את הטענה השניה אין הוכחה שאומר אמת, דיש לומר שמה שלא טען את הטענה הטובה הוא משום שאינו מעיז. אבל את הדין השני שיש במיגו והוא ש'כח הטענה' שיש בטענה השניה, קיים גם בטענה זו — זה יש גם במיגו דהעזה! ואם כן יש לבאר מדוע בממון אומרים 'מיגו דהעזה' ובשבועה אינו מועיל. דלענין להפטר מממון די בנאמנות זו של 'כח הטענה' ולכן נאמן אף במיגו דהעזה, שהרי גם במיגו דהעזה יש את כח הטענה וכמו שביארנו. אבל לענין להפטר משבועה צריך מיגו של הוכחה וביורר [במקום השבועה שהיא המבררת] ולזה לא מועיל מיגו דהעזה שבו אין הוכחה וביורר

ישבע, **קא משמע לן** שגם במקרה זה חייב הנתבע להשבע, משום שמקרה זה נלמד בקל וחומר ממודה במקצת⁽²⁵⁾. [וכמו שביארו התוספות שמהקל וחומר אנו למדים שגם כשכופר הכל, אין זה אלא טענת השתמטות עד שיהיה לו כסף, אך אינו מתכוון לגזול את הממון]⁽²⁶⁾.

ועתה הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי

איננו נחשב חשוד על הממון כי הוא משתמט וכוונתו להשיב את הממון —

אבל העדאת עדים, דליכא למימר הכי, אבל במקום שכפר הכל, ובאו עדים שחייב מחצה, לא יוכל להשבע, שהרי הוא חשוד על הממון, והחשוד על הממון חשוד גם על השבועה⁽²⁴⁾ — ולכן הוה אמינא, שגם אם העדים מעידים שחייב במקצת, **אימא לא**

אם אינו משתמט אלא רוצה להפטר לגמרי מדוע לא כפר בהכל.

מתחייב בשבועה.
ובבית הלוי הביא בשם בנו הגר"ח ליישב באופן אחר, ויובאו דבריו לקמן.

26. כן הוא פשוט דברי התוס'. והאחרונים כולם תמהו מדוע לא פירשו התוס' דקא משמע לן הקל וחומר שהחשוד על הממון אינו חשוד על השבועה. [וכמו שכתבו התוס' בהמשך דבריהם דזהו חידושו של רבי חייא שאין אומרים מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא]. ומשום כך הגיה המהר"ם בדברי התוס'. ופירש את כוונתם שזהו גופא החידוש שאין אומרים שהחשוד על הממון חשוד גם על השבועה.

והנה בגוף דברי התוס' שכתבו שקא משמע לן הקל וחומר שאין הוא חשוד על הממון, הקשו הראשונים איך אפשר ללמוד דבר זה בקל וחומר. דבשלמא אם היה ספק על עצם חיוב השבועה אם יש שבועה בהעדאת עדים, שפיר אפשר ללמוד בקל וחומר שגם בהעדאת עדים יש חיוב שבועה. אבל כיון שהספק הוא אם יכול להשבע או שמא חשוד הוא על הממון ואינו יכול להשבע מה מועיל בזה קל וחומר? ומשום כך פירשו הראשונים את הסוגיא באופן שונה מפירש"י וכמו שהבאנו לעיל.

ובבית הלוי סימן ל"ז אות ו' הביא בשם בנו הגר"ח ליישב את שיטת רש"י. דהנה הגמרא הקשתה לעיל מדוע צריך קל וחומר כדי ללמוד

24. עפ"י רש"י ותוס'. ויעוין ברמב"ן שפירש את הגמרא באופן אחר, והוא שדווקא במודה במקצת שיתכן לומר משתמט משום כך חייב שבועה. אבל העדאת עדים שלא שייך לומר משתמט, אם כן נאמין לו במה שכופר הכל! שהרי לא יתכן שמשקר דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. [מה שאין כן במודה במקצת שאין בו את ההוכחה הזו שהרי יתכן שמשתמט]. ועל זה קמשמע לן הקל וחומר שהואיל והחזק כפרן במקצת, [שהרי הוא כפר בכל ועדים העידו שחייב מקצת] — שוב אין נאמן כלל וצריך להשבע.

25. והקשו הראשונים, דאם כן הקל וחומר בא להקל עליו, שהרי בלי הקל וחומר היה חייב לשלם, כיון שהכלל הוא שבכל מקום שחייב שבועה ואינו יכול להשבע, חייב לשלם! ואם כן גם כאן, מתוך שאינו יכול להשבע [שהרי הוא חשוד על הממון] — משלם! ואילו אחר הקל וחומר יכול להשבע ולהפטר מלשלם.

ותירצו הפני יהושע והחמדת שלמה, שבמקום שאינו יכול להשבע מחמת ספק פטור מלשלם. וכאן הלא אינו חשוד בוודאי, אלא הוא ספק, ובמקום כזה אינו משלם, ונמצא שלא בא הקל וחומר להקל עליו, אלא מכח הקל וחומר

חייב בשבועה. —

קל וחומר עדים, שכוחם עדיף מפיו, שהרי מחייבין אותו ממון — אינו דין שמחייבין אותו שבועה, וודאי שיכולים לחייבו בשבועה.

ומקשינן: וכי פיו אין מחייבו ממון? האם אין אדם יכול להתחייב בממון על ידי הודאת פיו?

והא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, (27) והרי הדין הוא שהמודה לחבירו בממון,

חייא, שלמד בקל וחומר שעדים המעידים שחייב במקצת, מחייבים את הנתבע בשבועה, כמו במקום שהודה הנתבע במקצת.

ומאי קל וחומר? —

ומה פיו שכוחו קל שאין מחייבו ממון, שהרי אין בכוח אדם לחייב עצמו בממון בהודאתו [ולקמן] מקשה הגמרא הרי אדם יכול לחייב עצמו בממון בהודאת פיו] — ואף על פי כן פיו מחייבו שבועה, יש כח בפיו לחייבו בשבועה, שהרי המודה במקצת

אין נפק"מ במה שאנו לומדים בקל וחומר שגם שם יש חיוב שבועה שהרי הוא חשוד על הממון ועל השבועה, מכל מקום בזמנינו שהוקל איסור גזל והחשוד על הממון אינו חשוד על השבועה — שפיר חייב שבועה מקל וחומר!

ולפי זה מיושב, שהקל וחומר לא בא להשמיענו שהוא אינו חשוד על הממון, אלא הקל וחומר מלמדינו את עצם הדין שבהעדאת עדים יש חיוב שבועה. וכיון שהיום החשוד על הממון אינו חשוד על השבועה — שפיר יכול להשבע מחמת הקל וחומר!

27. והקשה בשטמ"ק בשם מהר"י אבואב למה הוצרכה הגמרא להקשות מדין זה של הודאת בע"ד כמאה עדים, הלא מגוף דין מודה במקצת מוכח שפיו מחייבו ממון, שהרי על ידי הודאתו מתחייב באותו מקצת — ויש להוסיף שהרי רש"י בקידושין [סה ב] כתב יסוד דין הודאת בעל דין כמאה עדים נלמד ממה שהמודה במקצת יכול לחייב עצמו. ואם כן מדוע הביאה הגמרא את דין זה של הודאת בע"ד כמאה עדים ולא את מקור הדין שהוא 'מודה במקצת'.

העדאת עדים מפיו, ומדוע אי אפשר ללמוד ללא קל וחומר שבהעדאת עדים נשבע כמו בהודאת פיו. — ודברי הגמרא צ"ע דכתורה נתחדש שמודה במקצת חייב שבועה, ומהיכא תיתי לומר שגם בהעדאת עדים חייב שבועה. [ועיין לעיל בגמרא שם שהבאנו את פירושו של ה'נחלת דוד' בענין זה]. ותירץ הגר"ח שקושית הגמרא היא, שגם העדאת עדים נכללת בלשון הפסוק שממנו לומדים שמודה במקצת חייב שבועה. שהרי בפסוק נאמר 'אשר יאמר כי הוא זה' ואפשר לפרש שהכוונה גם שהעדים אמרו 'כי הוא זה' וחייבו במקצת — ועל זה מתרצת הגמרא שכיון שבהעדאת עדים הוא חשוד על הממון, אם כן לא יתכן שהעדאת העדים נכללת בפסוק זה, שהרי בזמן נתינת התורה [שאז היה איסור גזל חמור בעיני האנשים] לא יכל הנתבע להשבע, כיון שהיה חשוד על הממון והשבועה, ואם כן בהכרח שלא כללה התורה בפסוק זה העדאת עדים שהרי הוא חשוד ואינו יכול להשבע — ועל זה בא הקל וחומר ללמדינו שאף שהעדאת עדים אינה נכללת בפסוק זה, מכל מקום אפשר ללמוד בקל וחומר שגם בהעדאת עדים יש בעיקרון חיוב שבועה. ואף שבזמן נתינת התורה

שמחייבין אותו שבועה!

ודחינן — אי אפשר ללמוד מפיו לעדים שיכולים לחייבו שבועה. שהרי מצינו שפיו יותר חזק מעדים. כי מה לפיו, שכן מחייבו קרבן, שמתחייב קרבן בהודאת פיו [אם הודה שחטא בשוגג] ואפילו אם עדים מכחישים אותו ואומרים שאינו חייב קרבן, [כגון שמעידים שהחתיכה שאכל אינה חלב אלא שומן] נאמן הוא לחייב עצמו⁽³⁰⁾ — תאמר בעדים, שכוחם חלש, שאין מחייבין אותו קרבן — שאם העידו עדים על אדם שחייב בקרבן והוא מכחיש⁽³¹⁾ פטור מקרבן! [שנאמר 'או הודע אליו חטאתו'

נחשבת הודאתו זו כאילו העידו כך מאה עדים.⁽²⁸⁾

ומתריצין: מאי ממון, מה שאמרנו שפיו אינו יכול לחייבו בממון, הכוונה שאין אדם יכול לחייב עצמו על ידי פיו בקנס, שהרי המודה בקנס פטור.

והקל וחומר הוא —

ומה פיו, שכוחו קל, שאין מחייבו קנס,⁽²⁹⁾ ובכל זאת יש בו כח ומחייבו שבועה במודה במקצת, — קל וחומר עדים, שכוחם עדיף מפיו, שמחייבין אותו קנס — אינו דין

30. עפ"י תוס' ד"ה מה לפיו, ומה שנאמן נגד עדים הוא משום שאדם נאמן על עצמו לענין חיוב קרבן יותר ממאה עדים. ועיין לקמן.

31. כן הוא דעת רש"י ותוס' בביאור הסוגיא. והיינו שהוא נאמן נגד עדים לחייב את עצמו בקרבן, ואילו עדים אינם נאמנים נגדו לחייבו בקרבן. — ועיין בתוס' רבינו פרץ שהקשה כיצד הוא נאמן נגד עדים להביא חולין לעזרה. ותירץ שאם באו כהנים להקריב אין מוחין בידו. ובנוסח אחר כתב בשטמ"ק, שאם הוא בא בעצמו להקריב אין מוחין בידו — ובביאור הדברים כתב בקובץ הערות אות רנ"א לנוסח הראשון הדין שאדם נאמן על עצמו, הוא דין כלפי כל העולם, שאנו מאמינים לו בדברים הנוגעים לעצמו, ומשום כך יכולים הכהנים להקריב את קרבנו שהרי על מה שנוגע לעצמו נאמן כלפי כולם. אבל לנוסח השני נאמנות האדם על עצמו היא רק כלפי עצמו, אך אין אנו מאמינים לו. ולכן הוא עצמו יכול להביא קרבן שהרי נאמן לגבי עצמו, אבל הכהנים אינם יכולים להקריב את קרבנו שהרי אינו נאמן

28. וידוע להקשות מכאן על שיטת המהר"י בן לב שהובאה בקצות החושן סימן ל"ד סק"ד שמה שאדם יכול לחייב את עצמו בהודאת פיו אין זה משום שנאמן במה שאומר, אלא שכשאומר שחייב הרי זה כהתחייבות חדשה וכאילו נותן מתנה לתובע. וקשה שלדבריו אין כלל נאמנות לפיו אלא שיכול להתחייב מחדש, ואם כן שפיר יש ללמוד קל וחומר, שכח פיו קל מכח עדים שעל ידי פיו אינו נאמן לחייב את עצמו ממון ואילו עדים נאמנים לחייבו ממון. ועיין בקצוה"ח שהקשה על דבריו מהמשך דברי הגמרא ויובא לקמן.

29. הקצות החושן [סימן א' סק"ו] הוכיח מהסוגיא דמלכד מה שיש דין שהמודה בקנס נפטר מחיוב הקנס [שהרי גם אם באו עדים אח"כ פטור], יש עוד דין שאין נאמנות לפיו לחייב את עצמו בקנס. משום שאם לא נאמר כן אם כן אין כח פיו קל משל עדים, שהרי גם פיו יכול לחייבו בקנס אלא שיש דין צדדי שהמודה בקנס נפטר מחיובו. ובהכרח שמלכד דין הפטור שנוצר כאן ישנו עוד דין שאין נאמנות בפיו לחייב עצמו בקנס.

רבי מאיר מחייב אותו בקרבן, אף על פי שהוא מכחיש את דברי העדים, וחכמים פוטרים אותו מקרבן — וטעמם של רבי מאיר וחכמים יבואר להלן.

אמר רבי מאיר לחכמים: אם הביאוהו שנים לידי מיתה המורה, אם מצינו שיש כח לעדים להביא אדם למיתה [כשמעידים עליו שעבר עבירה שיש בה מיתה] — לא יביאוהו לידי קרבן חקל? האם לא יהיה בכוחם להביאו לידי חיוב קרבן הקל ממיתה? —

אמרו לו חכמים לרבי מאיר: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי, יפטר. הלא כשהעידו עליו העדים שאכל חלב בשוגג, יכול הוא להשיבם ולטעון שאכן אכל, אך לא בשוגג אלא במזיד. ואם היה טוען כן היה פטור מקרבן, שהרי אין מביאין קרבן על מזיד. ואם כן, יש להאמינו במה שאומר לא אכלתי, במיגו שיכל לטעון שאכל במזיד⁽³³⁾ ולהפטר מקרבן!⁽³⁴⁾

ולא שידיעוהו אחרים⁽³²⁾] — וכיון שכן אם נבא ללמוד בקל וחומר מפיו לעדים, יש לפרוך ולומר שכח פיו חזק משל עדים שהרי פיו מחייבו קרבן — ולכן יכול לחייבו שבועה. מה שאין כן עדים שכוחם קל מפיו שאין יכולים לחייבו קרבן — אינם יכולים לחייבו בשבועה.

הא לא קשיא!

רבי חייא כרבי מאיר סבירא ליה, דאמר עדים מחייבין אותו קרבן, ולכן אין עדיפות לפיו על עדים, ואפשר ללמוד קל וחומר מפיו לעדים! — ודין זה שחידש רבי מאיר שעדים יכולים לחייב בקרבן, נלמד מקל וחומר. וכמו שמבואר במשנה במסכת כריתות [יא ב]:

דתנן, אמרו לו שנים: אכלת חלב בשוגג וחייב אתה קרבן, והוא מכחיש ואומר: לא אכלתי.

דאדרבא, עושה הוא תשובה ואינו חפץ להביא חולין לעזרה [שהרי אם אכל במזיד פטור מקרבן ואם בכל זאת נחייבהו בקרבן נמצא שהביא חולין לעזרה. וכן ביאר בדברי התוס' בקובץ הערות יבמות כא ב. — אבל בתוספות ביבמות כה ב ד"ה ואין כתבו, שהכלל שאין אדם משים עצמו רשע פירושו שאדם לא נאמן לפסול את עצמו לעדות על ידי שהוא אומר שהוא רשע, אבל לגבי דברים אחרים נאמן לספר על עצמו שהוא רשע, ומשום כך כשאומר מזיד הייתי, אף שאין נאמן בטענתו זו לפסול את עצמו לעדות, מכל מקום נאמן בטענה זו שאומר שפטור מקרבן.

34. כן פירש"י ד"ה והוא אומר. ובתוס' הקשו שזה מיגו נגד עדים, שהרי העדים מעידים

כלפיהם שחייב קרבן. — והראשונים חלקו על רש"י ותוס' בביאור הסוגי' עיין רמב"ן רשב"א ריטב"א ור"ן.

32. וצ"ע ממה שכתב רש"י להלן דנאמן במיגו, והכא כתב שנאמנותו נלמדת מפסוק. ועיין בחידושי רבי אריה ליב מאלין מה שכתב ליישב בזה.

33. והקשו התוס' דהלא אין להאמינו במה שטוען 'מזיד הייתי' דאין אדם נאמן לשים את עצמו רשע, כמבואר בסנהדרין דף ט ב. ותירצו התוספות וזה לשונם: 'דאין נאמן לפסול עצמו, אבל הכא עושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה'. ופשטות כוונתם שכאן אינו נחשב שמשם עצמו רשע במה שאומר מזיד הייתי,

ודחינן: אלא, מה לפיו שכן מחייבו אשם. עדיין יש לדחות את הקל וחומר מצד אחר. שהרי אדם שנשבע וכפר בממוץ, ואחר כך הודה שנשבע לשקר – חייב על פי הודאתו בקרבן אשם, שנאמר 'והתודה אשר חטא, והביא את אשמו'. מה שאין כן עדים, אינם יכולים לחייבו באשם. נמצא שיפה כח פיו מכח עדים, פיו מחייבו אשם ועדים אינם

יכולים לחייבו⁽³⁵⁾, ואם כן, שוב אי אפשר ללמוד קל וחומר מפיו לעדים.

ומקשינן: אשם היינו קרבן! הרי הוכחנו לעיל שרבי חייא סובר כרבי מאיר שיש בכח עדים לחייב אדם בקרבן, ודין זה הוא אף בקרבן אשם!⁽³⁶⁾ וממילא לשיטתו אין כח פיו יפה משל עדים שהרי גם עדים יכולים

שאכל. ומיגו לא מועיל נגד עדים. ולכן פירשו התוס' שמדובר שאחר שאמר לא אכלתי, פירש את דבריו שכוונתו היתה שלא אכל שוגג אלא מזיד. וסוברים רבנן שכיון שפירש את דבריו ואמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד, אנו מאמינים לו שכך היה כוונתו בתחילה ופטור מקרבן. ולרבי מאיר אינו נאמן לפרש את דבריו שאמר 'לא אכלתי', ומשום כך אינו נאמן נגד עדים.

35. וצריך עיון דהרי מה שמתחייב על ידי פיו אשם, אין זה משום כח שיש בפיו יותר מעדים, אלא שכך היא צורת חיוב האשם שאינו בא אלא על ידי הודאתו שנאמר 'והתודה', ואם כן אין כאן אלימות כח פיו על עדים, דמה שעדים לא מחייבים אותו באשם אין זה מפני שאין בהם כח אלא שאם לא הודה אין כאן מצב חיוב – ובאמת שבזה ביאר בריטב"א [החדשים] מה ההוה אמינא של הגמרא שבאשם מודה רבי מאיר לחכמים שאין העדים יכולים לחייבו, והוא משום שבלא הודאתו אין כאן חיוב שנאמר 'והתודה'.

אך עדיין צריך עיון מהי קרשית הגמרא הלא אין כאן עדיפות כח פיו על עדים. אלא שללא הודאת פיו אי אפשר להתחייב באשם וכמו שהקשינו. – ועיין בהערה הבאה.

36. נמצא שרבי מאיר יש כח ביד העדים לחייבו בקרבן אשם אף שהוא מכחיש אותם. וזה

קשה מאד כמו שהקשו הראשונים דהרי באשם כתוב בתורה 'והתודה' ובלא שמתודה ומודה שנשבע לשקר אינו חייב באשם, ואף אם יבא אליהו ויאמר שחייב אשם אינו חייב עד שיודה בפיו. – והוכיחו זאת הראשונים שהרי גבי קרבן חטאת אם העדים מעידים שהוא חייב והוא אין מכחישן גם רבנן מודים לרבי מאיר שחייב בקרבן, ואילו גבי אשם אם העידו עדים שחייב והוא אין מכחישן סוברים רבנן שפטור, משום שלא נתקיים כאן 'והתודה'. – ותירץ הרשב"א [וכן הוא בעוד ראשונים] שרבי מאיר סובר שכאשר עדים מעידים שחייב אשם הרי זה כאילו הודה בפיו שחייב! ועיין בספר איילת

השחר מה שביאר בדבריו. – אמנם באור שמח [פ"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח'] כתב, שדין פשוט הוא במשניות ובתוספתא ובירושלמי, שאין חיוב אשם אלא כשהודה בפיו. וכתב שם ש'סוגיא אחת בפרק קמא דבבא מציעא דף ג' מתנגדת לזה, שהרי בסוגייתנו מבואר שרבי מאיר עדים יכולים לחייבו באשם אף שהוא לא הודה, וכמו שביארו הראשונים שהעדאת עדים הרי היא כהודאת פיו.

והאור שמח מסיק שם שגם לרבי מאיר אין לחייבו באשם על פי עדים אם לא הודה בפיו. אלא שבסוגייתנו מדובר שהעדים העידו שנשבע לשקר והודה, ועל זה מסיק הגמרא שאין להוכיח שכח פיו גדול משל עדים שהרי מה

לחייבו באשם.

אלא אם יש לדחות את הקל וחומר, כך יש לדחותו —

מה לפיו, שכן אינו בהכחשה ובהזמה, אם הודה לחבירו על ממון, ובאו שני עדים והכחישוהו ואמרו שאינו חייב, אין העדאת העדים פוטרת אותו ממה שהתחייב על ידי הודאתו, משום שהודאת בעל דין כמאה עדים (37) —

תאמר בעדים, שישנן בהכחשה ובהזמה שאם באו עדים אחרים והכחישו או הזימו את עדותם פטור מלשלם — נמצא שיפה כח פיו מכח עדים, שהודאת פיו אינה ניתנת להכחשה או להזמה, ואילו עדים שהוכחו או הוזמו עדותן בטילה. —

ולכן דוחה הגמרא, ואומרת שהקל וחומר שלמד רבי חייא אינו מהודאת פיו — *

אלא, אם יש לפרוך את הקל וחומר, כך יש לפרוך: מה לפיו, שכוחו חזק, שכן מחייבו חומש, אם נשבע שאינו חייב ממון, ואחר כך הודה שנשבע לשקר חייב לשלם את חובו בתוספת חומש, ואילו אם העידו עדים ששיקר בשבועתו אינו חייב חומש — נמצא שעדיף כח פיו על כח העדים.

ומתריצין: הא לא קשיא! כיון שרבי חייא כרבי מאיר סבירא ליה, ממילא כי היכי דמחייב ליה רבי מאיר קרבן על ידי עדים מקל וחומר שיכולים לחייבו מיתה כך — מחייב ליה חומש מאותו קל וחומר, שאם יכולים העדים להביאו לידי מיתה החמורה קל וחומר שיכולים לחייבו בתשלומי חומש הקל. — ואם כן אין עדיפות לפיו על עדים, ושפיר אפשר ללמוד קל וחומר מפיו לעדים!

כמאה עדים אין זה מדין נאמנות, אלא שכשמודה הרי הוא מתחייב בהודאתו חיוב חדש, ויכול אדם לחייב את עצמו בחיוב חדש שלא היה עליו קודם. ומכאן מוכח שלא כדבריו, שהרי לדבריו מה שפיו אינו בהכחשה ובהזמה אין זה מפני חזק כח פיו, אלא הוא משום שלא שייך להכחיש ולהזים את הודאתו, שהרי גם אם יכחישו או יזימו את הסיפור שעליו הודה, זה לא יפטרנו מחיובו שהתחייב בהודאתו לחבירו — ואם כן אין כאן עדיפות כח פיו על כח העדים —

ועיין עוד בקצות החושן שם, שהקשה על המהריב"ל מגוף דין מודה במקצת, דלדברי המהריב"ל אין כאן הודאה במקצת אלא התחייבות חדשה על מקצת מסכום ההלוואה עי"ש.

שעדים לא יכולים לחייבו באשם אין זה מחמת חלישות כח העדים, אלא שאם לא מודה אין כאן חיוב. אבל בעיקר הדבר נאמנים עדים כמו פיו. וזהו שדוחה הגמרא 'אשם היינו קרבן', דהיינו שרבי מאיר אם העדים מעידים שהודה יכולים לחייבו בשבועה. ואם כן אין כח פיו עדיף על עדים שהרי גם עדים יכולים לחייבו באשם [באופן שמעידים שהודה ונתחייב באשם] — אבל לרבנן גם אם העדים מעידים שהודה אין כח בידם לחייב אותו קרבן אם מכחישם.

ועיין באבי עזרי' שם מה שהשיג על דברי האור שמח, עי"ש.

37. מכאן הקשה בקצה"ח [סי' ל"ד ס"ק ד'] על שיטת המהריב"ל שסובר דדין הודאת בעל דין

כלל לשבועת עד אחד.

ומשום כך דוחה הגמרא, ואמרת שדינו של רבי חייא לא נלמד מעד אחד —

אלא, אמר רב פפא: דינו של רבי חייא אתי, נלמד, מגלגול שבועה דעד אחד —

שהרי הגמרא בקידושין [כז ב] דורשת מן הפסוק, שבכל מקום שמתחייב אדם שבועה, יכול התובע לדרוש ממנו להשבע גם על טענות אחרות שיש לו עליו, וחייב להשבע לו אף על טענות שאין עליהם כשלעצמן חיוב שבועה — וזהו דין "גלגול שבועה", שהתובע מגלגל על הנתבע עוד שבועות אגב השבועה שהתחייב בה —

וכן אם נתחייב הנתבע שבועה על ידי עדות עד אחד, יכול התובע לגלגל עליו עוד שבועות אחרות על טענות שאין בהם חיוב שבועה —

ומשבועת גלגול על ידי עד אחד, למד רבי חייא קל וחומר. כי אם עד אחד, שכוחו קל, שאין בכוחו לחייב ממון, בכל זאת יכול לחייבו בגלגול שבועה להשבע גם על מה שלא העיד⁽²⁾, קל וחומר ששני עדים שכוחם עדיף על עד אחד, שהרי בכוחם לחייב

אלא דינו של רבי חייא [שכשעדים מעידים על מקצת התביעה חייב הנתבע להשבע על השאר כדין מודה במקצת], **אתיא** נלמד מקל וחומר מעד אחד —

ומה עד אחד, שאין מחייבו ממון בעדותו, שנאמר [דברים יט — טו] 'לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת', — ובכל זאת עד אחד מחייבו שבועה, שאם כפר בכל ועד אחד מכחיש, חייב הנתבע להשבע ולהכחיש את העד המסייע לתובע —

ואם כן, הוא שעד אחד מחייב שבועה — קל וחומר ששני עדים שכוחם עדיף משל עד אחד שהרי מחייבין אותו ממון — אינו דין שמחייבין אותו שבועה!

ודחינן: אין דומה כלל המלמד לנלמד — דמה לעד אחד, שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע. שהרי שבועת עד אחד היא שבועה להכחיש את מה שהעד מעיד.

תאמר בעדים, שעל מה שכפר הוא נשבע. ואילו בדינו של רבי חייא, אין השבועה על מה שהעידו העדים, שהרי שבועתו היא בכדי להפטר מהחצי השני, שעליו אין העדים מעידים. ואם כן, מנין לו לרבי חייא להחמיר ולחדש שבועה כזו,⁽¹⁾ שאינה דומה

לחלוטין. — וכן הוא בראשונים לקמן עיין הערה 4

2. וצריך עיון מה ההוה אמינא ללמוד מגלגול שבועה בעד אחד, והלא לשבועת הגלגול אין קשר לעדותו של עד אחד, דשבועת גלגול קיימת בכל השבועות, ובהכרח שזהו דין צדדי שהיכן שיש שבועה אפשר לגלגל עוד שבועות, ואם כן מה שייך ללמוד בזה קל וחומר מעד אחד? —

1. כן פירש רש"י. ובריטב"א כתב שאין זה פירכא אלא הוא כעין 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', שאי אפשר ללמוד מעד אחד יותר ממה שיש בעד אחד עצמו, ושבועה זו לא קיימת בעד אחד.

ובפני יהושע פירש את דברי הגמרא שאין זה פירכא כדרך כל הפירכות אלא שהגמרא דוחה שאין שייכות כלל בין שתי השבועות ואי אפשר ללמוד משבועת עד אחד לסוג שבועה שונה